

La imatge d'Iberia abans de Roma: fenicis, grecs, cartaginesos i romans

ÍNDEX

- Context històric de la colonització fenícia
- La colonització fenícia
- Causes de l'expansió tíria
- La navegació fenícia
- Cronologia de l'expansió cap a Occident
- *Gadir*
- Enclavaments fenicis en Espanya

Context històric de la colonització fenícia

- El comerç ocupa lloc primordial en societats antigues: bronze, ambre, estany, or, plata, ivori, ceràmica, tèxtils, metall, armes, vi, oli, ...
- Peci d'**Uluburun**: Kas (Turquia), trobat el 1982. Vaixell mercant d'origen llevantí (siri o cananeu), de cabotatge (no d'ultramar) a jutjar per dimensions (15 m d'eslora) i capacitat de càrrega (20 tones). Per a Sherratt els vaixells mercants que circulaven per la Mediterrània oriental tenien capacitat de 225 tones; Casson estima una capacitat màxima de 450 tones.

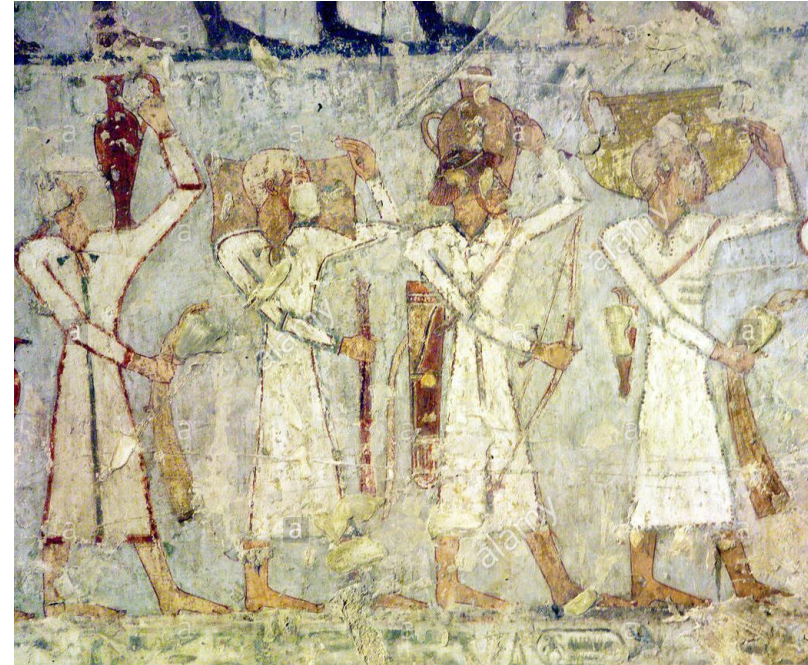
Localització del peci d'Uluburun (Mapa: Cucchi, 2008)

Context històric de la colonització fenícia

- Peci d'Uluburun: 1300 aC circulava per Mediterrània oriental amb tripulació d'Egipte, Xipre, etc. Major tresor d'artefactes trobats en Bronze final (18.000 objectes): de Tràcia, Síria-Palestina, copes micèniques, cilindres-segells de Pilos, lingots de coure, estany, bigues de banús ... 1 tona de resina de terebint emmagatzemada en 150 àmfores de tipus cananeu, etc.
- 354 lingots de coure d'origen xipriota (forma de pell de bou) que pesaven 24 kg. Relleus de tombes egípcies mostren cretencs amb lingots. Segons correspondència amarniana serien d'**intercanvi** (pagaments) i “regals de salutació” entre corts.

Museum of Underwater Archaeology

Pintures murals de **Keftiu** portant ofrenes en **tomba de Rekhmire** (governador de Tebes i visir de Thutmosis III, XVIII Dinastia).

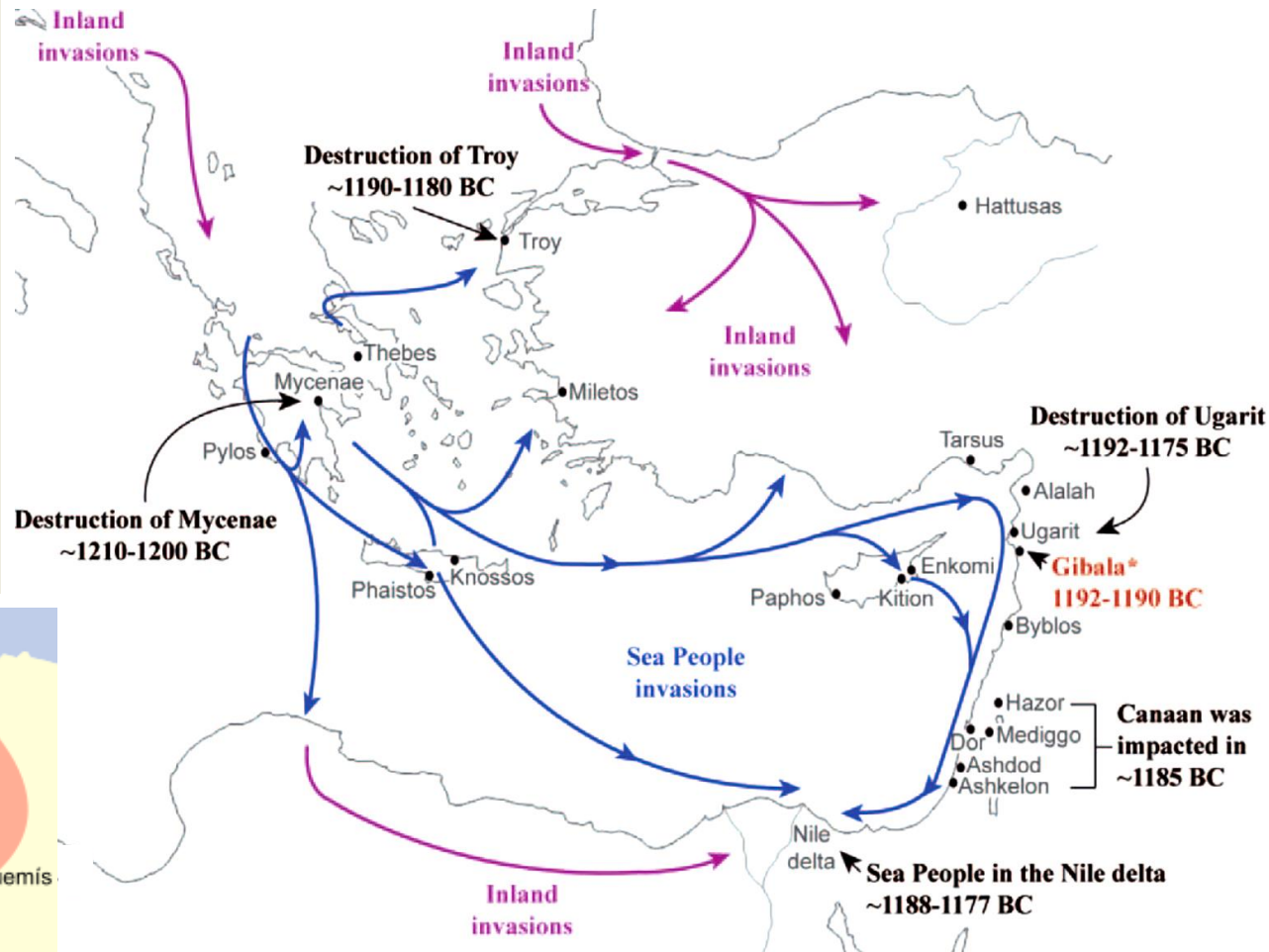
Context històric de la colonització fenícia

Ca. 1200 aC territori fenici devastat.

Únicament **Biblos** i **Sidó** mantingueren activitat política/comercial destacable.

Tir se recuperà gràcies a:

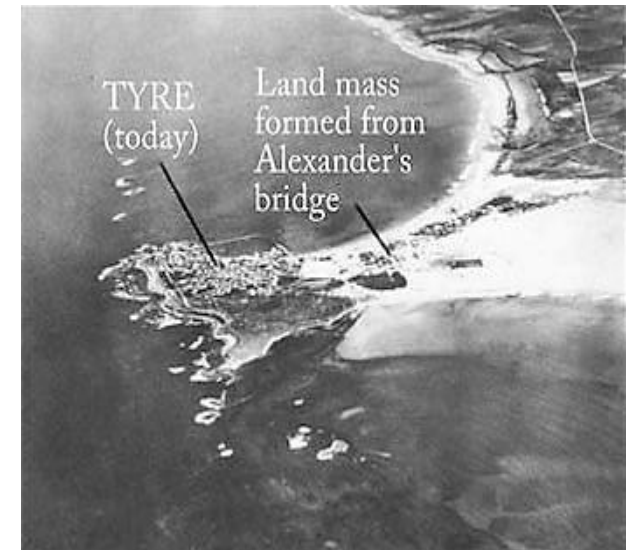
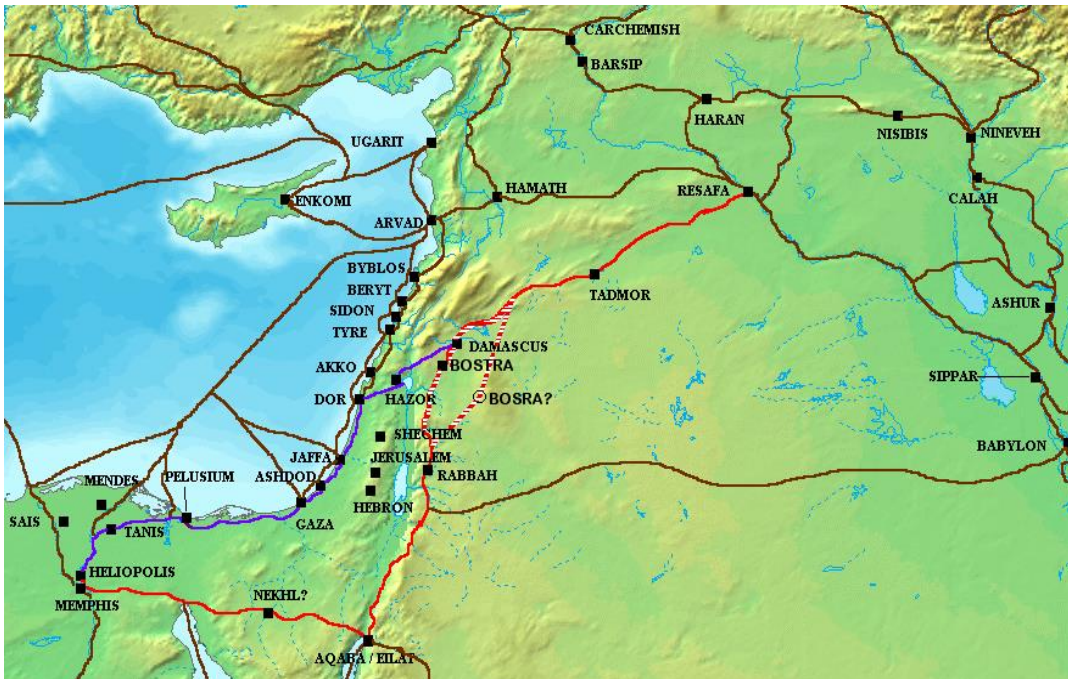
- a) declivi egipci,
- b) derrota de filisteus i unificació israelita.
- c) precària situació d'arameus de Síria i immobilitat d'assiris.

Imperi Hitita
(roig) el 1290 aC,
amb la frontera
amb l'imperi
egipci (verd).

Context històric de la colonització fenícia

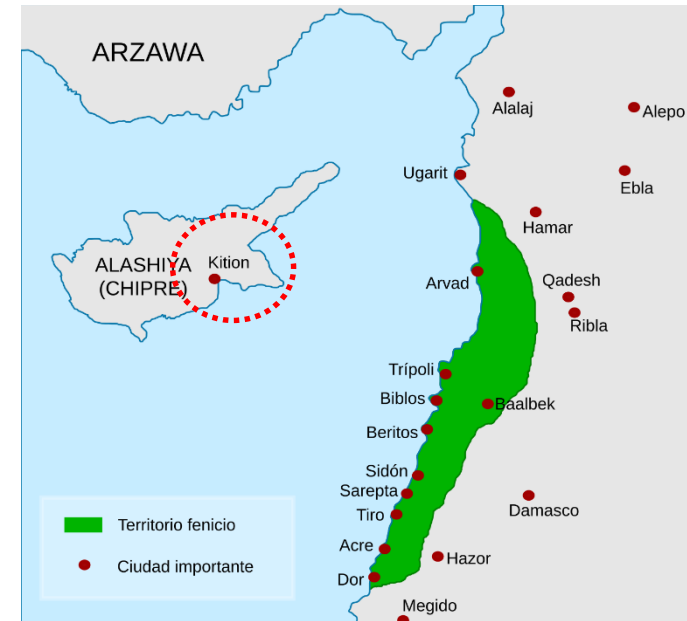
- **Hiram I** (s. X aC) amplià **ports tiris**, uní les illes on s'assentava la ciutat, erigí **palau reial** i **temple dedicat a Melqart** i establí **ric empori** que acabà per monopolitzar el transport marítim en Llevant i, posteriorment, cap a Occident. Segons **la Bíblia**, Hiram envià missatgers a **Salomó** per a oferir-li respecte després de ser coronat successor de David. A través de l'aliança amb Salomó, Hiram pogué accedir a mercats egipcis i mesopotàmics.
- Textos bíblics: parlen de “**naus de Tarsich**”, per a llargues travessies. Terme al·ludeix segons investigadors al regne de Tartessos; altres opinen que és un concepte genèric per a denominar un tipus de nau de gran autonomia.

Antigues rutes llevantines, c. 1300 aC. L'aïllament dels habitants de la costa (muntanyes) els obria cap a la mar: pesca i comerç a través de petits ports.

Context històric de la colonització fenícia

- **Ithobaal** (878-848 aC) va estendre sa influència sobre Sidó, Biblos, nord de Fenícia, Golf d'Alexandreta i Xipre (amb la 1ª colònia fenícia en Orient: *Kition*, Larnaca, Xipre).
- Fenicis havien obert la ruta cap a l'Egeu i Creta.

Tribut d'**Ithobaal** al rei Salmanasar III. Porta de bronze del **palau de Salmanasar III** en Balawat (Nínive, Iraq).

Context històric de la colonització fenícia

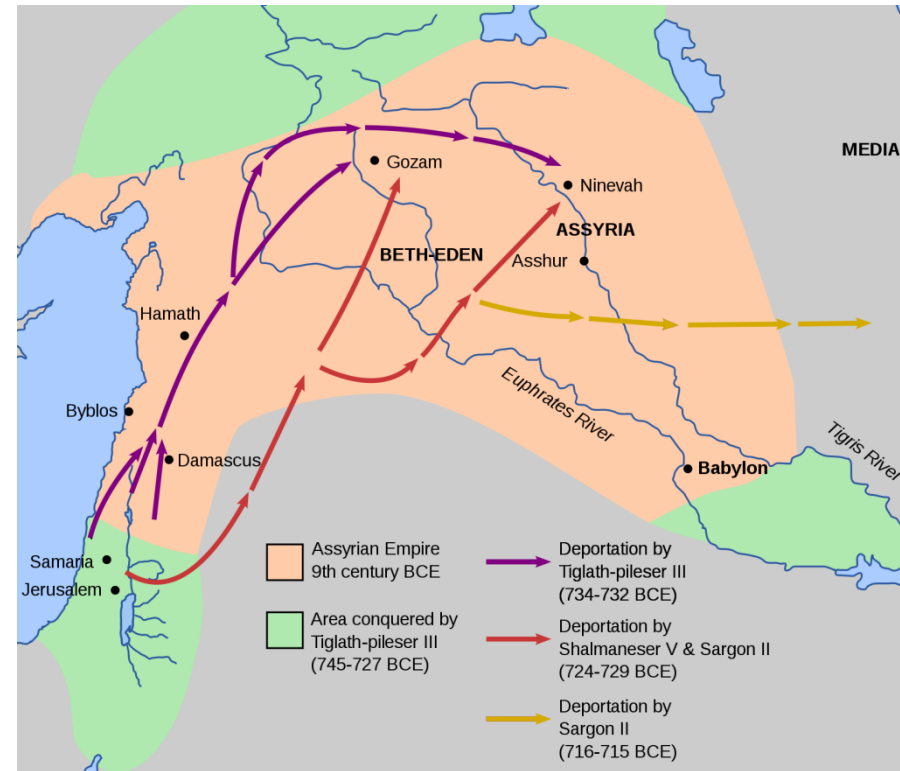
→ Els comerciants fenicis:

- Dissolució de grans centres de poder conseqüències sobre comerç a llarga distància: petits estats de costa de Llevant que havien exercit comerç sota fórmules de vassallatge, ara estan lliures de càrrega. Mercaderies que circulen per la Mediterrània i Pròxim Orient deixen grandíssims beneficis perquè negocien preus sense condicions.
- Demanda constant: **fusta del cedre** de boscos del Líban, però la **porpra** és el principal article (sota la forma de teixits de luxe tenyits). En època de Dioclecià 1 gram de tint = 10/20 grams d'or.

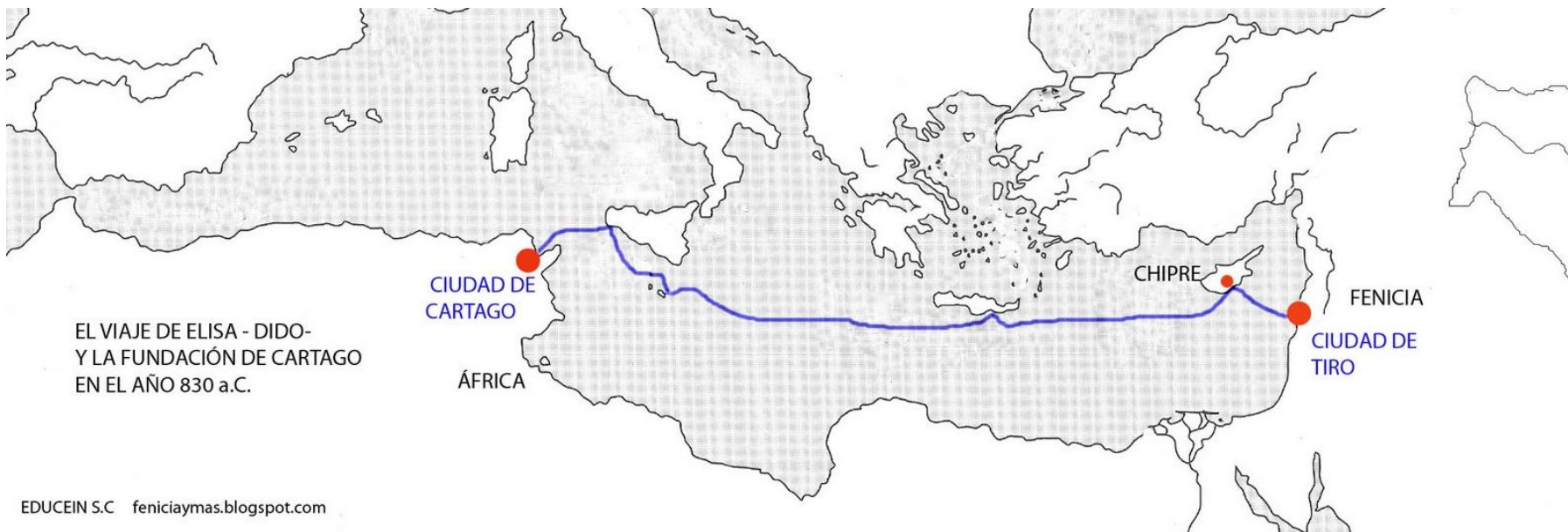
Context històric de la colonització fenícia

- Segle VIII aC apareixen de nou els **assiris**.
- Abans s'havien limitat a cobrar tributs, però **Tiglatpileser III** el 729 aC va envair el territori fenici.
- **Tir** va rebre tracte de favor però tingué que fer front a forta contribució i admetre fiscalització duanera assíria. Tensions/enfrontaments amb Assíria, fins que **Asurbanipal** va prendre la ciutat (640 aC) i tota Fenícia fou convertida en **província assíria**.
- La caiguda d'Assíria donà pas a domini neobabilònic de **Nabucodonosor** que va prendre Tir després de llarg setge (585-572 aC), annexionant-la a la sobirania de **Babilònia**.
- **Tir** no recobrà sa independència, perquè més tard passà a mans **perses**.

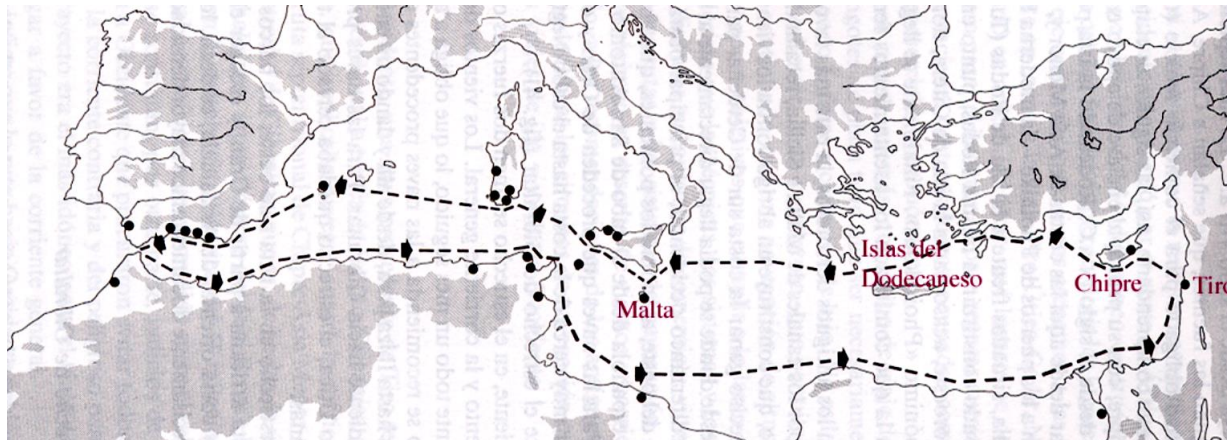
Causes de l'expansió tíria

- a) Medi geogràfic hostil a agricultura (excessiva sequedat), que feia endèmica la manca de gra, insuficient per a alimentar població.
- b) Excedent demogràfic concentrat en costes i dedicat a manufactures especialitzades (objectes de luxe: iveri, or, plata, bronze, joies), precisava circuits comercials per a donar eixida a la producció.
- c) Necessitats de productes d'imperis que circumdaven Fenícia. El sistema de pagament internacional estava basat en patró plata (en menor mesura, ferro, coure, estany i plom). Els imperis necessitaven xarxa comercial externa que aportés metalls / matèries primeres, situació que es va fer urgent en s. VIII aC. **Tir primer es bolcà en rutes orientals (Mar Roig, Síria, Cilícia), ... però amb la demanda d'Assíria es va obrir la possibilitat de dur a terme colonització occidental, que resolva els principals problemes de Tir: dèficit alimentari i proveïment de metalls.**

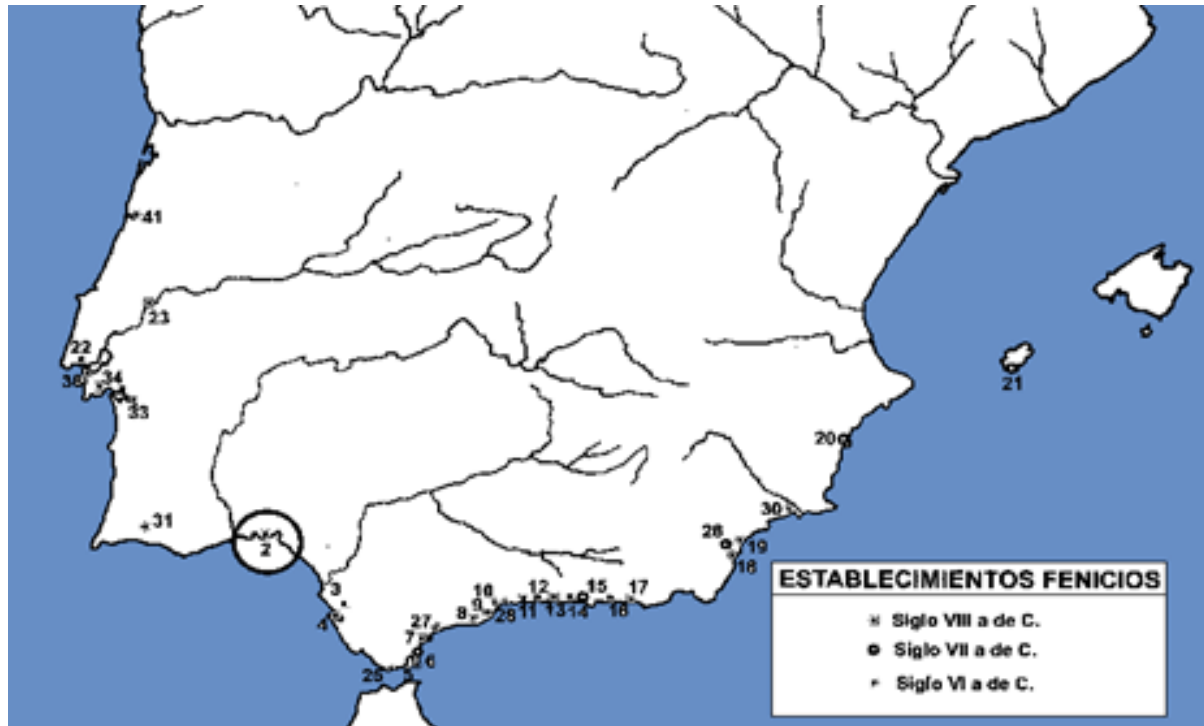

La navegació fenícia

- Predominantment diürna i de cabotatge (trajectes curts), però les instal·lacions d'Eivissa i Sardenya exigien dominar la navegació nocturna i d'altura.
 - Contaven amb sistemes d'orientació (coneixements d'astronomia).
 - No van haver de aventurar-se en la Mediterrània durant l'hivern (tempestes i boires).
 - Ruta de Tir - Gadir: 80/90 dies, per tant les naus romanien fondejades en ports de l'Estret durant l'hivern. Les platges permetien encallar vaixells en les seves sorres.
 - El pas de l'Estret de Gibraltar era complex pel règim de corrents i vents.
- ✗ Es feia per Xipre, Àsia Menor, Mar Jònic, Sicília, Llevant espanyol i Estret de Gibraltar, mentre es retornava pel Nord d'Àfrica.

La colonització fenícia i els assentaments en Espanya

2: Onoba (Huelva). 3: Torre de Doña Blanca. 4: Gadir (Cadis). 5: Calpe (Gibraltar). 6: Cerro del Prado. 7: Barbesula (La Montilla). 8: Suel (Castillo de Sohail, Fuengirola). 9: Cerro del Villar. 10: Malaka (Málaga). 11: Mainake (Toscanos, Peñón, Alarcón, Jardín, Cerro del Mar). 12: Morro de Mezquitilla (Trayamar). 13: Chorreras, Lagos. 14: Sexi (Almuñecar). 15: Selambina (Peñón de Salobrena). 16: Castrel de Ferro. 17: Abdera (Cerro de Montecristo). 18: Garrucha. 19: Baria (Villaricos). 20: Dunas de Guardamar/ La Fonteta. 21: Sa Caleta. 22: Olisipo (Sé de Lisboa). 23: Scallabis (Alcaçova de Santarem). 25: Tarifa. 26: Cabecico de Parra. 27: El Torreón. 28: Loma de Benagalbón. 29: Ebussus, Can Petit (Ibiza). 30: Punta de los Gavilanes. 31: Cerro de Rocha Branca (Silves). 33: Abul. 34: Setubal. 36: Almaraz (Almada). 41: Santa Olaia. 45: Faro de Torrox.

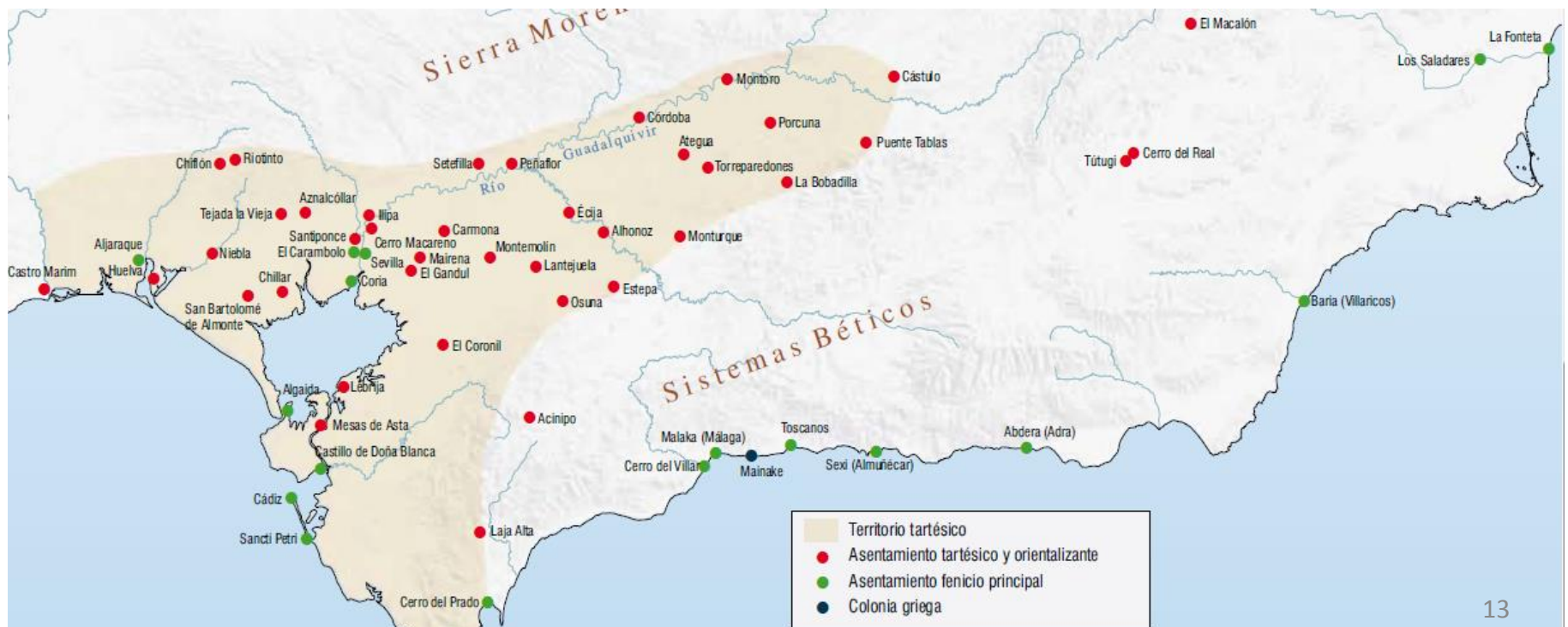
Cronologia de l'expansió cap a Occident

→ Problemàtica:

- Fenicis: emplaçaments fixos per totes costes mediterrànies (fins i tot costa africana atlàntica, **Lixus**). Molts es van fundar a m. s. VIII aC. Cas de Gadir és problemàtic. **Textos bíblics** situen el començament entre s. XII i XI aC. Es fundaria entre 1110 - 1104 aC (80 anys després de Guerra de Tròia) segons **Gai Vel·lei Patercle**, contemporani d'August i Tiberi.
- **L'arqueologia** no presenta evidències segures fins al s. VIII aC.
- Possiblement les informacions procedeixen d'historiadors hel·lenístics (Timeu de Tauromeni, amb escassos coneixements sobre Iberia basats en informes imprecisos), i poemes homèrics que situaven herois grecs a la Península Ibèrica. Època hel·lenística: tendència a ennobrir el passat de ciutats buscant herois epònims, que en el cas de Gadir és Heracles (fenici Melkart). Gadir s'assimilava a fenicis, guerra de Tròia i heroi grec ("Jardí de les Hespèrides", "bous de Gerió", "columnes d'Herakles", etc.).
- **Final de l'expansió:** la demanda dels Imperis es va estancar. A f. s. VIII aC havia superàvit de plata a Orient, que va provocar inflació i que explica que Assíria tractés d'eliminar a Tir (causant de massiva afluença metal·lífera que arruïnava la seva economia).

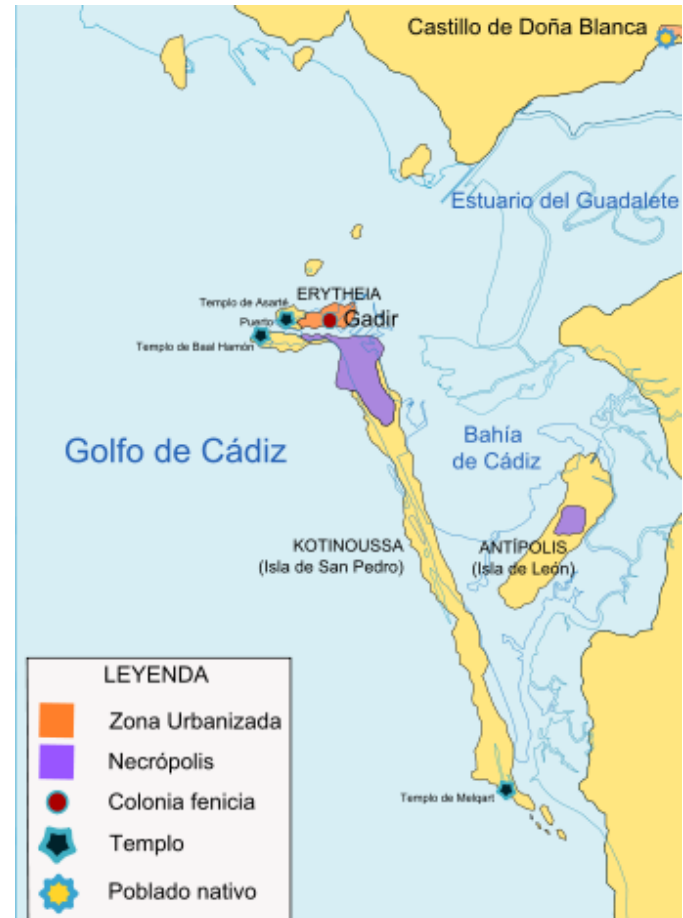
Gadir

- Segle VIII aC: costa meridional s'inunda de jaciments. El principal és **Gadir**. Posidoni (segons Estrabó) informa de 3 viatges de tanteig. **Oracle de Melqart** donà a expedicionaris instruccions precises (fou el temple d'aquest deu, en Tir, l'organitzador d'expedicions).
- Se fundà a l'altre costat de l'estret, en zona atlàntica. *Gadir* significa “mur”, “lloc tancat”, “ciutadela fortificada”, hel·lenitzat per grecs, apareix en plural (*Gadeirai*, “les gaditanes”, *Gadeiroi*), fou llatinitzat en forma *Gades*.
- Factors de la seva instal·lació: accés a riqueses mineres de Sierra Morena i regions muntanyenques de província de Huelva i sortida a l'Atlàntic. Caracter insular (únic a la costa meridional).

Gadir

- La zona s'ha modificat des de l'antiguitat. Al·luvions del Guadalete han enecat la badia i soldat l'arxipèlag a la costa.
- Gadir estava formada per 3 illes: **Erytheia** (illa menor al N i on es va assentar la colònia); **Kotinoussa** (illa major, en què abundaven oliveres i en la qual es trobava el temple a Melqart); **i una illa menor**, de nom desconegut. Ja en època romana, Corneli Balbo (natural de la ciutat) va construir un nou Gades al nord de la segona illa, enecgant el canal que la separava de la primera.

Gadir

→ La fundació de *Gadir* (Estrabó, 3, 5, 5):

- “Sobre la fundación de Gadir he aquí lo que dicen recordar los gaditanos: que cierto oráculo mandó a los tirios fundar un establecimiento en las Columnas de Heracles; los enviados para hacer la exploración llegaron hasta el estrecho que hay junto a Calpe, y creyeron que los promontorios que forman el estrecho eran los confines de la tierra habitada y el término de las empresas de Heracles; suponiendo, entonces, que allí estaban las columnas de que había hablado el oráculo, echaron el ancla en cierto lugar de más acá de las Columnas, allí donde hoy se levanta la ciudad de los exitanos. Mas como en este punto de la costa ofrecieron un sacrificio a los dioses y las víctimas no fueron propicias, entonces se volvieron. Tiempo después los enviados atravesaron el estrecho, llegando hasta una isla consagrada a Heracles, sita junto a Onoba, ciudad de la Iberia, y a unos mil quinientos estadios [277,5 Km] fuera del estrecho; como creyeran que estaban allí las Columnas, sacrificaron de nuevo al dios, más otra vez fueron adversas las víctimas, y regresaron a la patria. En la tercera expedición fundaron Gades, y alzaron el santuario en la parte oriental de la isla, y la ciudad en la occidental. Por esto unos creen que los promontorios que forman el estrecho son las Columnas, mientras que otros las identifican con las de Gades, habiendo quien cree que están fuera, más lejos que Gades”

Estret de Gibraltar.

Gadir

→ El **temple** de *Gadir*:

- Dedicat a Melqart, tenia 3 altars, 2 piles sagrades i a l'exterior 2 grans columnes de bronze que jalonaven l'entrada. Tenia edificis administratius i allotjaments per a sacerdots (casta tancada que oficiaven amb peus descalços, cap afaitat i anaven vestits de lli blanc). Cada any se celebrava (febrer i març) festa per resurrecció de Melqart que anualment travessava un cicle de martiri, mort i resurrecció.
- El seu paper superava els aspectes religiosos:
 - a) Assegurava la tutela política de Tir i el seu temple.
 - b) Garantia asil i hospitalitat a comerciants. Es va transformar en garantia per a intercanvis, actuava com a veritable banc, atresorant i prestant diners.
 - c) Cobrava taxes i impostos a través d'ofrenes i d'herències, de manera que va arribar a emmagatzemar incalculable tresor.

5 bronzes fenicis apareguts en els voltants de temple de Melqart. Els seus atributs es personifiquen en iconografia d'Osiris. En aquesta peça veiem Melqart com transsumpte d'Osiris, amb cànons de l'art faraònic, faldellí i corona pròpia d'aquest déu. Melqart adquireix caràcter funerari, similar a Osiris egipci, com a divinitat que mor i ressuscita.

Gadir

- El **temple** de Gadir (Mela, 3, 46):
- “Del lado de la tierra firme es casi recta; del lado que mira al mar se eleva y forma, en medio de la costa, una curva, terminada por dos promontorios, en uno de los cuales hay una ciudad floreciente del mismo nombre que la isla, y en el otro, un templo de Hércules Egipcio, célebre por sus fundadores, por su veneración, por su antigüedad y por sus riquezas. Fue construido por los tirios; su santidad estriba en el hecho de guardar las cenizas (de Hércules); los años que tiene se cuentan desde la guerra de Troya. Sus riquezas son los productos del tiempo”.

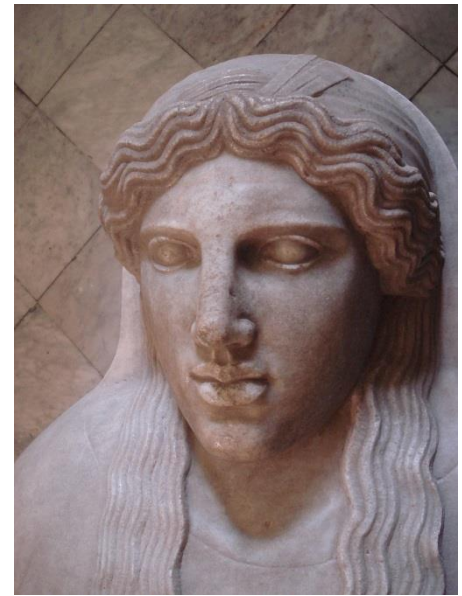

Vista aèria de l'illot de Sancti Petri

Gadir

- En Gadir, necròpolis de Punta de Vaca, Los Corrales, Puerta de Tierra, etc., hi ha hipogeus superposats, probablement per manca d'espai.
- En interior de tomba de la **necròpolis de Punta de Vaca** se trobà el 1887 un sarcòfag masculí antropomorf. El 1980 aparegué altre femení. Se coneixen altres en **Sicília** i ciutat libanesa de **Sidó**.

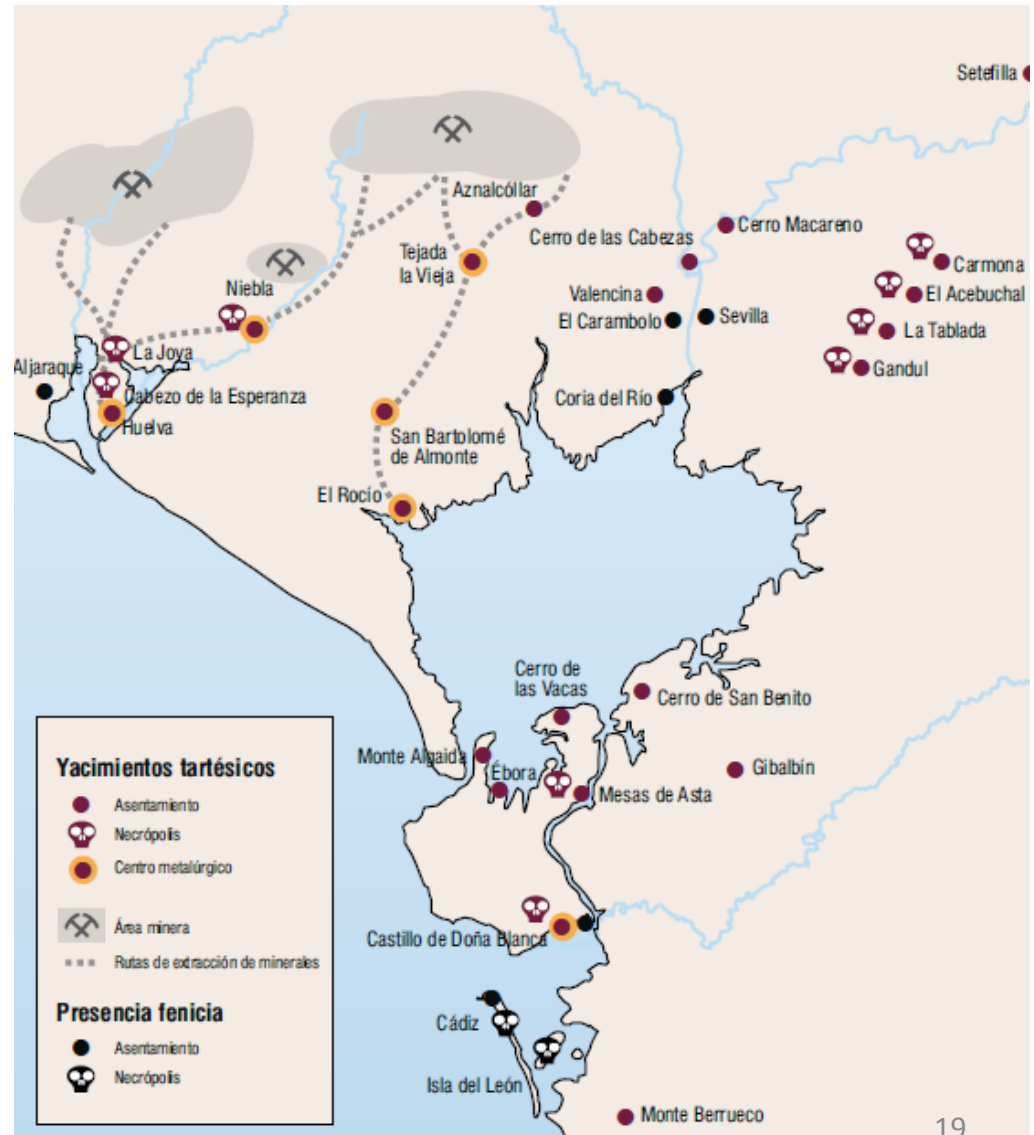
Sarcòfag fenici de
Palerm (segle
V aC)

Gadir

→ Paper de Gadir:

- Fonamental el comerç de **plata**.
- **Cerro Salomón** (Huelva) estava destinat a fondre minerals argentífers. La zona minera de Huelva, Sevilla, Sierra Morena i Portugal treballà per a vendre els seus productes en l'illa.
- L'**estany** arribava per rutes interiors ("Oestrymnides" o "Cassitérides", "Illes de l'Estany") procedents de Galícia, Bretanya o Illes Britàniques.
- *Gadir* oferia a indígenes **oli** i, possiblement **vi**, a jutjar per quantitat de restes d'àmfores d'origen fenici i grec trobats en poblats tartessis.

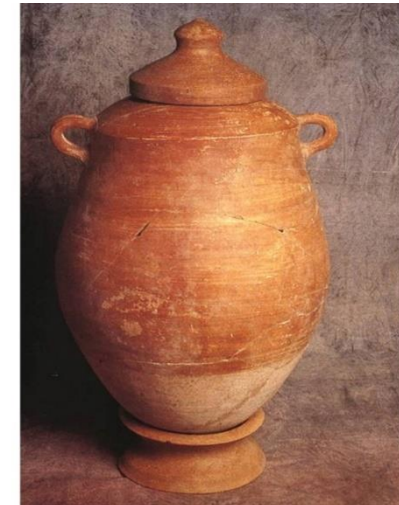
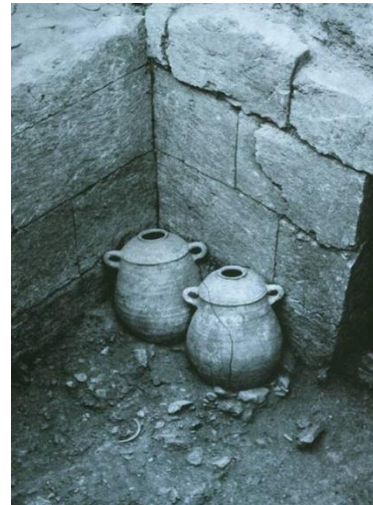
Gadir

→ Paper de Gadir:

- El completaven ivori, essències, joies d'or i plata, gerros de bronze i petits recipients d'olis perfumats, bàlsams i cosmètics, a més de teixits, collarets, comptes de vidre, etc.
- Part de productes es dirigien a elit tartèssia, s'han trobat en aixovars funeraris (Setefilla, La Aliseda, Huelva, etc.).
- **Castillo de Doña Blanca** en terra ferma (enfrent de Gadir) revela els intents d'expansió gaditana buscant contacte directe amb el món indígena.
- Gadir va ser escala d'expedicions més enllà de l'Estret de Gibraltar, en relació a colònies del Marroc atlàntic. La més important, **Lixus** (seu de comerç pesquer, juntament amb or, ivori, metalls, porpra i sal). També en l'illot de Mogador (Illes Púrpures, el Marroc) va existir un establiment fenici al s. VII aC.

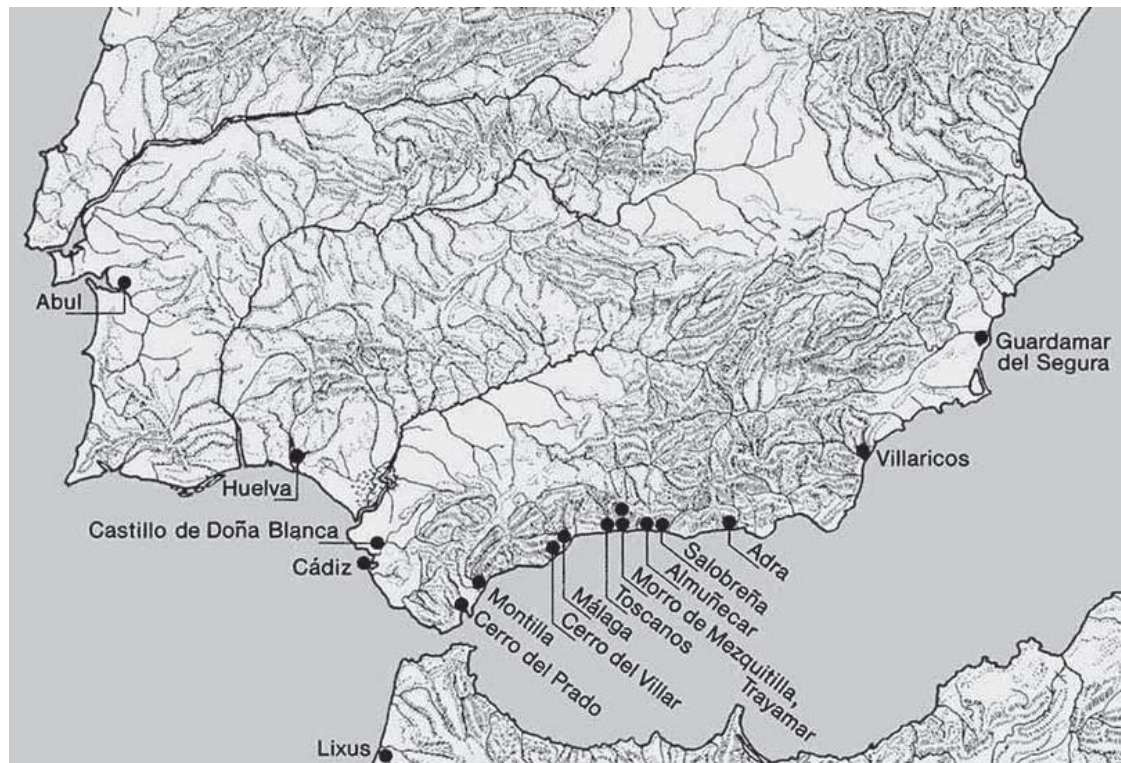
Lagars del Castillo de Doña Blanca (Cadis) per a la trepitja de raïm i decantació del most, s. VI-IV aC.

Àmfora de vernís vermell a la tomba de cambra de Trayamar (Torre del Mar, Màlaga). Institut Arqueològic Alemany, Madrid.

Enclavaments fenicis en Espanya

- **Textos** (Estrabó i Aviè) i arqueologia aporten informació sobre enclavaments fenicis en províncies de Màlaga, Granada, Almeria i Alacant.
- Autors clàssics parlen de **Malaka** (Màlaga), **Sexi** (Almuñécar), **Abdera** (Adra). En altres casos descriuen extensa zona costanera poblada de "Libifenicis". S'han descobert poblats i necròpolis al litoral meridional: El Cerro del Villar, Toscanos, Morro de Mezquitilla, Chorreras i Almuñécar; i a més distància, a Guardamar del Segura, la Fonteta.
- **Evolució i final**: a partir del **550 aC** desapareixen, mentre *Gadir* sofreix període de decadència. Causa: tal vegada, la competència grega i/o cartaginesa, unida a caiguda de demanda de plata.

Jaciments fenicis. *Hispania Antiqua, Denkmäler der Frühzeit* 2001, mapa 24

Enclavaments fenicis en Espanya

→ Característiques:

- Forta implantació demogràfica entre 770-550 aC. Proximitat de molts d'ells: necessiten escales de cabotatge i factors defensius. Establiments petits (2 a 15 ha), situats en desembocadura de rius i, en l'altra riba, necròpolis. El riu permetia accedir a l'interior del país, mentre el delta era ancoratge.
- Territori circumdant oferia mineral de ferro en Serranía de Ronda; mercuri i plom a Adra i Granada, Toscanos, Chorreras i Almuñécar.

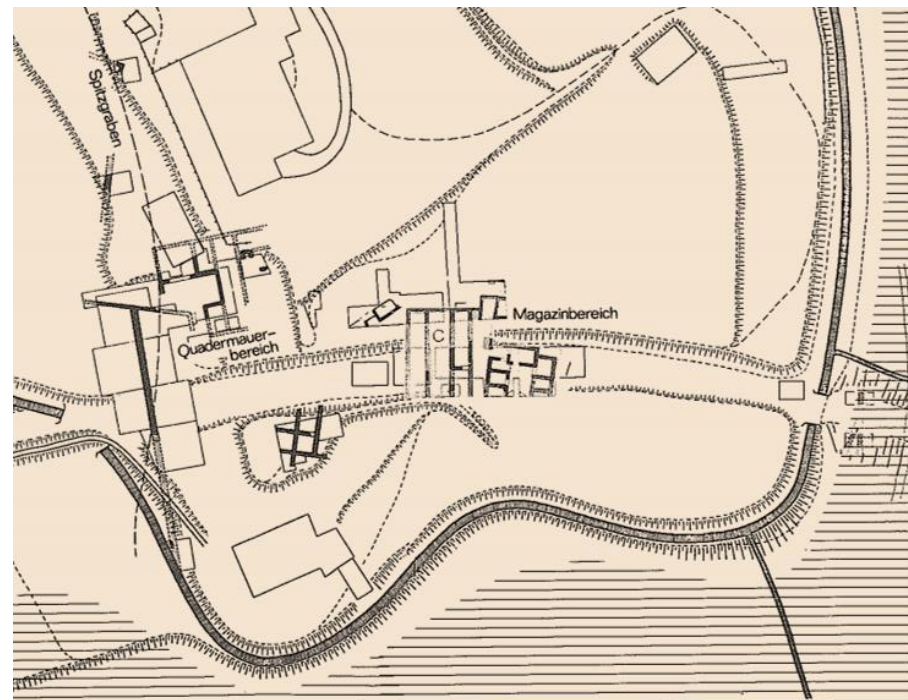
Enclavaments fenicis en Espanya

→ Característiques:

- Cases, carrers i magatzems denoten existència de grups familiars / individus de nivell econòmic alt. En centre de **Toscanos** (Vélez - Màlaga) es va construir un gran edifici (magatzem format per 3 naus rectangulars una d'elles de 2 plantes amb gran quantitat d'àmfores), que va poder aglutinar el mercat de la població.

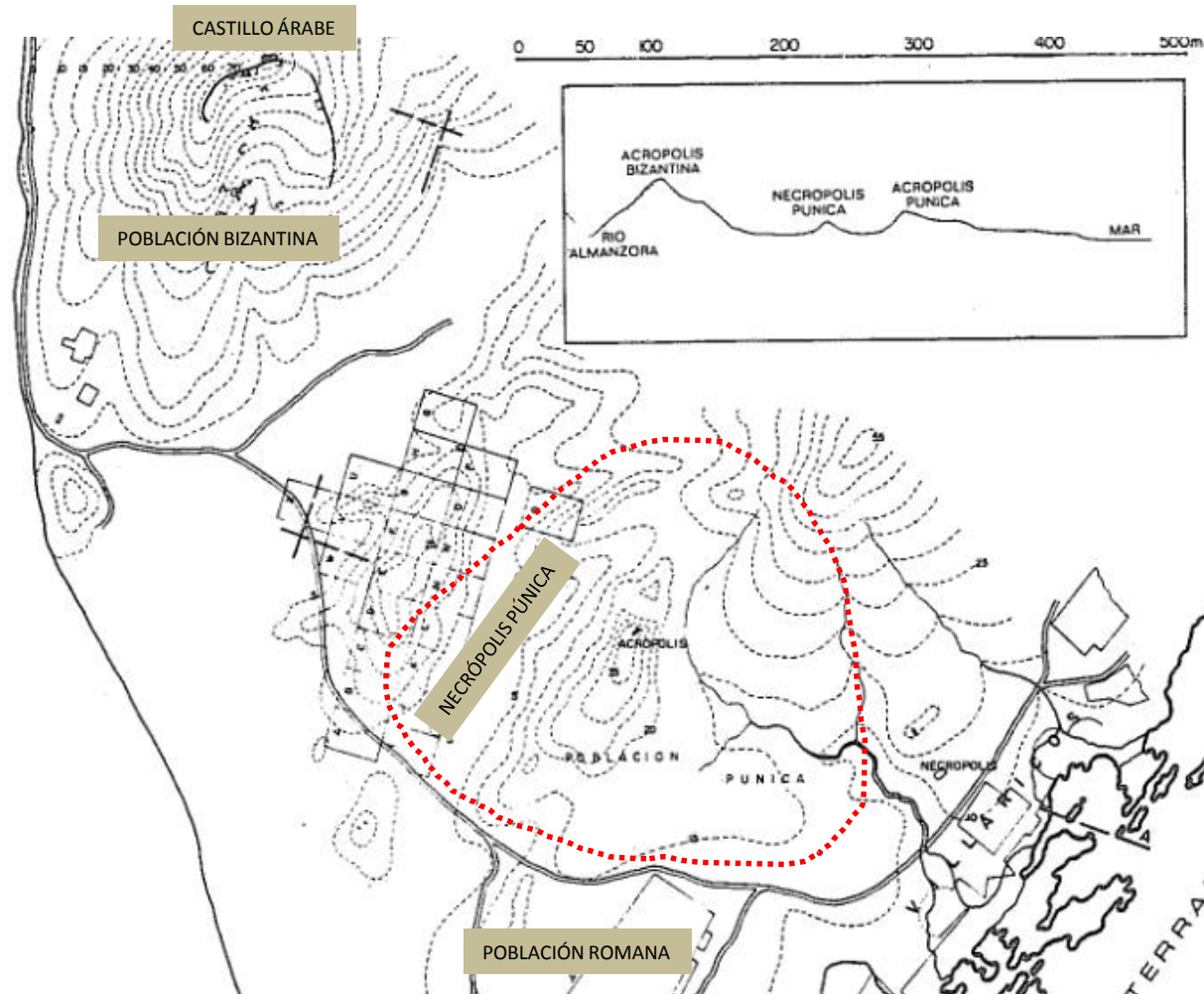
Excavació en Toscanos el 1967 amb vista de l'escala de l'edifici C. Foto: Institut Arqueològic Alemany, 1967

Toscanos. Construccions de carreus per sobre de fossat defensiu. Zona de magatzem.

Enclavaments fenicis en Espanya

- **Baria** (Villaricos, Almeria). En desembocadura de l'Almanzora, a prop de mines de plata i bancs de pesca que afavorien indústria de salaons i de porpra.
- Destaca l'àmplia seqüència cronològica (calcolític i perdura fins època alt medieval). Imatge: quadrícules de Siret.

Enclavaments fenicis en Espanya

- Principal port del SE com redistribuïdor de productes en Bastetania ibera.
- A **finals del s. III aC** la ciutat fenícia se convertí en punt fort de sistema defensiu cartaginès.
- Excavacions de Siret posaren al descobert basses de salaó, similars a les basses de *garum* del N d'Àfrica.
- Té mines en serra costanera, gairebé a peu de port. Els rics jaciments metal·lífers de serres de Gádor, Almagro, Almagrera o Lomo de Bas ofereixen la possibilitat d'obtenir menes riques en plata, ferro, coure i estany.

Castro y otros, 2010: La ciudad de Baria y su territorio.

Enclavaments fenicis en Espanya

→ Pebeter de *favissa* del santuari rural. Ales i tronc de sirena de la necròpolis de *Baria* (c. 600 aC).

a

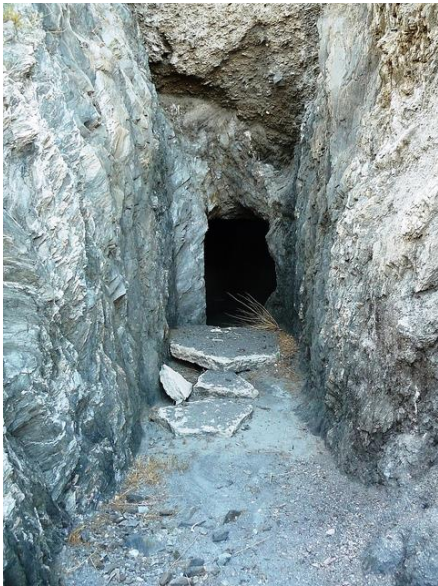

b

Enclavaments fenicis en Espanya

- Tombes d'inhumació i incineració, hipogeus, etc. excepcionalment amb inscripcions o figures de tipus antropomorf. En tombes més riques són freqüents ceràmiques gregues o ibèriques, i en la majoria ous d'estruc.

Hipogeus. <http://www.arqueomas.com>

Enclavaments fenicis en Espanya

→ Característiques:

- Important activitat productiva / comercial. Presència d'àmfores fenícies i petxines de murex ("cañadilla") en poblats indígenes indiquen tràfic comercial. Activitat piscícola demostrada per restes de tonyina, esturió, que permet indústria subsidiària de salaons, *garum* i conserves.
- S'han identificat a través de l'arqueologia submarina: àmfores en **Torre la Sal** (Cabanes), troballes en **Cabanyal-Malvarrosa** (València), el peci fenici del **Bajo de la Campana** (Cartagena) o los [vaixells](#) de **Mazarrón** (Múrcia).

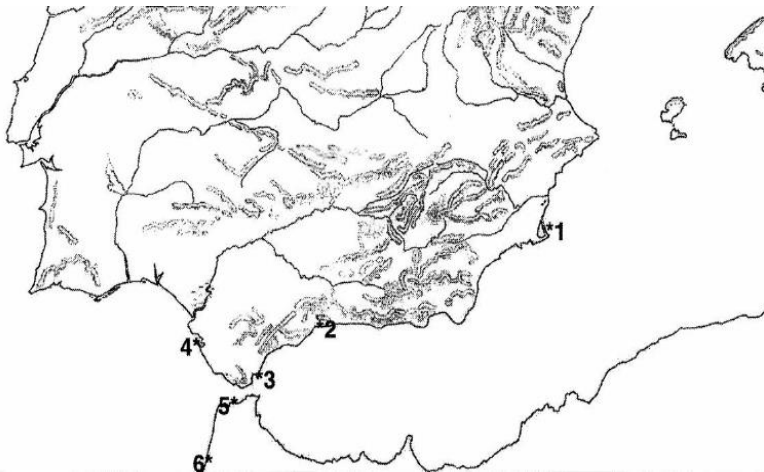
Vaixell fenici Mazarron 1. <http://www.culturaydeporte.gob.es>

Mazarrón 2. www.menudaeslahistoria.com

Carregament de Mazarrón 2: lingots de plom, àmfora, molí de mà, cabàs d'esparg amb nansa de fusta, caps d'esparg de diversos gruixos i tipus, abarroti per l'estiba i protecció del casc, o la seva àncora, de fusta i plom. La troballa documenta per 1ª vegada la via marítima d'explotació del metall que els fenicis van practicar a la Península i la construcció naval, sistema d'estibat i abarroti i l'ús d'àncores més antic que es coneix. Datació: segona meitat del segle VII aC.

Enclavaments fenicis en Espanya

- 1: Peci del Bajo de la Campana (Cartagena). 2: Malaka.
3: Cerro del Prado (Algeciras, Cadis). 4: Gadir. 5: Tingi i
6: Lixus.

Ara de altar del Bajo de la Campana

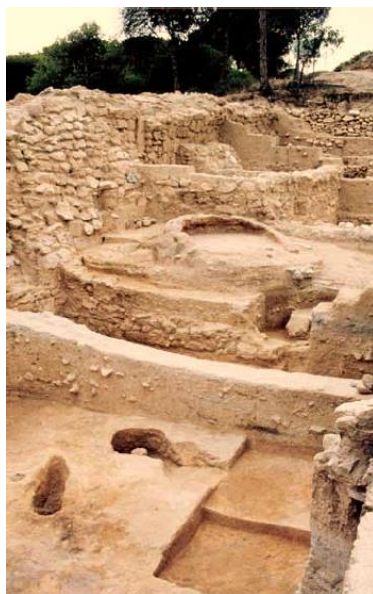

Defenses d'elefant.
<http://www.culturaydeporte.gob.es>

Pecio fenici del Baix de la Campana (Cartagena). S'ha registrat carregament de 4 tm i materials de 5 procedències: ivori nord-africà, estany de Galícia i N de Portugal, ceràmica fenícia de litoral malagueny, galena argentífera de Múrcia i àmfora centre-mediterrània (potser sarda), el que reflecteix l'heterogeneïtat de la càrrega. Pot datar-ca. 625-575 aC. En 10 de les 66 defenses d'elefant apareixen *graffiti* fenicis: antropònims amb fórmules de cortesia acompanyats de la posició social i marques de propietat i inscripcions votives.

Enclavaments fenicis en Espanya

- **La Fonteta** és una colònia fenícia *ex novo* localitzada a la riba sud del Segura. Es conserven restes de muralla de casamates i bastió. El seu apogeu es dóna al s. VII aC i entra en crisi a finals de la VI aC. El sistema defensiu comprèn 1,5 ha. El mur tenia 12 m d'alçada. L'alçat era de tova. També posseïa una fossa en "V" al costat del llenç perimetral i a 20 m de l'antemural (González Prats, 2010).

La Fonteta: GONZÁLEZ PRATS, A.: "La colonia fenicia de la Fonteta", en VV.AA.: Guardamar del Segura. Arqueología y museo, Alicante, Fundación MARQ, 2010, pp. 66-79

Enclavaments fenicis en Espanya

→ Societat:

- Variada i complexa: comerciants, arquitectes, terrissaires, ... unida a restes materials (cases, magatzems, carrers, ports, muralles, etc.). Denota organització administrativa, pública i mercantil.
- Les necròpolis també són significatives. Les que es coneixen (Toscanos, Cerro del Mar, Morro de Mezquitilla -Trayamar- i Cerro de San Cristóbal -Almuñécar-) segueixen mateix model. Hi predomina incineració associada a ofrenes funeràries (gerros d'engalba vermell, plats, llànties, peveters, àmfores i joies).
- Les cendres es col·locaven en urnes (algunes d'alabastre o marbre de fabricació egípcia (Laurita, Almuñécar), disposades en grans hipogeus o tombes de pou.

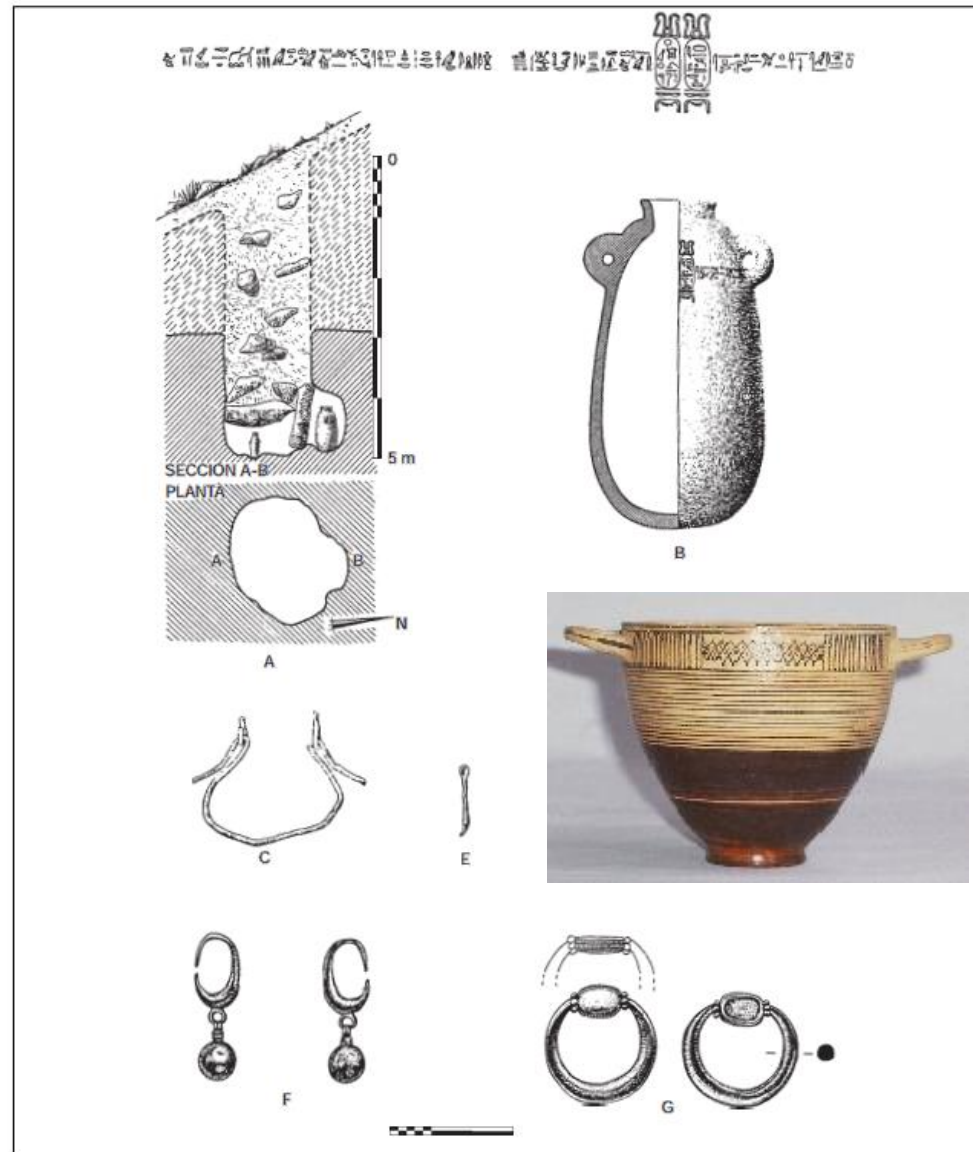

Figura 14. A: Planta y perfil de la tumba 1 de Laurita; B: Urna cineraria de alabastro con cartela de Takelot II de la tumba 1 A de Laurita; C: Asa de bronce de aguamanil de la tumba 1 A de Laurita; D: Urna cineraria de alabastro de la tumba 1 B de Laurita; E: Laña de estaño de la tumba 1 B de Laurita; F: Pendientes de oro de la tumba 1 de Laurita (según Molina); G: Colgante de oro con escarabeo basculante de la tumba 1 de Laurita (según Molina).